

Türkmen edebiýatynyň taryhyны yzarlap...

Category: Edebiýaty öwreniş, Ertekiler, Kitapcy, Türkmen dili
написано kitapcy | 22 января, 2025

Türkmen edebiýatynyň taryhyны yzarlap.. TÜRKMEN EDEBIÝATYNYŇ
TARYHNY YZARLAP...

Garaşsyz, Bitarap Türkmenistanymyzda yılmyň ähli ugurlarynda hakykaty aýtmaga açylan giň mümkünçilikden peýdalanyп, edebi mirasymyzy öwrenmekligiň problemalary hakynda gürrüň etmekçi. Yöne ony halkymyzyň taryhyndan üzňe öwrenmek mümkün däl.

■ Türkmen halkynyň kemala gelen döwürleri

Türkmen halkynyň kemala gelşi hakynda gürrüň edilende, arheologik we antropologik yılmy barlaglar halkymyzyň şu toprakda kemala gelendigini, Türkmenistanyň territoriýasynda ýaşan adamzat jemgyýetiniň medeniýetiniňem, sungatynyňam, hatda fiziologik (süýrikelleli) gurluşynyňam häzirki türkmenleriňkä doly gabat gelýändigini bireýýäm subut etdi.

Halkymyz ýerli dah-sak, massaget, parn ýaly şu toprakda ýaşan ata-babalarymyzyň mirasdüşeridir. Türkmenistanyň territoriýasynda 4-5 müň ýyl ozal dörän oguz dinine giren ata-babalarymyzy haýsy taýpadandygyna seretmezden, Oguzlar diýip atlandyrypdyrlar. Şonuň üçin gadymy çeşmelerde ata-babalarymyzyň Oguzlar diýlip atlandyrylmagyna geň galasy iş ýok. Şu ýerde bir zady aýratyn nygtamak gerek, çünkü Altyndepe şäher döwleti ýkylandan soňra, göçüp giden oguzlar tä Ata Watanya gelincäler (X a. çenli) özleriniň gadymy dinlerinden yüz öwürmändirler. Mahmyt Gaznawynyň oguz Seljuklaryna Ata Watany Türkmenistana dolanyp gelmäge rugsat bereninden soň, olar öz ýerli halkymyz bilen düşünişmezlik bolmasyn diýip, meýletin ýagdaýda yslam dinini kabul edipdirler. Şol sebäpli özleriniň gadymy dinine wepaly bolan ata-babalarymyz dünýä ýüzünde Oguzlar ady bilen tanalypdyr. Oguzlaryň türkmenligini

bolaa IX asyryň uly alymy Mahmyt Kaşgary «Diwan-e lugat ät türk» diýen eserinde «Oguzlar ~ turkmenlerdir» diýip, bu meseläni çöp döwen ýaly aýdyňlaşdyrypdyr. Şeýlelik bilen, biz 4-5 müň ýyl mundan ozal, şu toprakda Oguz dinini döreden ata-babalarymyzyň ýerli halk hökmünde kemala gelendigine şübhesisz ynanýarys.

Sebäbi häzirki Mäne obasynyň golaýyndaky Altyndepe şäher döwleti b.e.önü 11 müňünji (2100-1800-nji ý) degişli bolup, ony esaslandyran Oguz turkmenlerdir. Ýa bolmasa gaýduwsyz aýal patyşamyz Tumaryň ýolbaşçylygynda b.e.önü 530-njy ýylда Eýran patyşasy Krosy Kebiriň 200 müňden gowrak goşunyny çym-pytrak eden ata-babalarymyz halk hökmünde kemala gelmedik bolanlygynda beýle edermenligi görkezip bilmezdiler. Şeýlelikde, halkymyz 4-5 müň ýyl ozal, halk hökmünde doly kemala gelip, professor Nazar Gullaýewiň aýdyşy ýaly, 26 gezek döwlet gurluşyny başdan geçirip, kä halatlarda dürlü sebäpler bilen birnäçe taýpalara bölünen wagtlaram, käbir taýpalaryň duşmana boýun bolmajak bolup, Ata Watany terk edip giden halatlaram bolupdyr. Belki, şonuň üçindir, käbir taryhçylar ýa-ha bilmezlikden, ýa-da başga bir sebäplere görä, birwagt şu topragy taşlap, soňra dolanyp gelen oguz-seljuk turkmenlerini gelmişek hasaplaýarlar. Hakykatda bolsa, olar öz Watanlaryny küýsäp dolanyp geldiler. Ýowuz ykbalyň emri bilen ata-babalarymyz iki gezek ilkinji Altyndepe şäher döwletiniň (b.e.önü 1800 ý), soňra turkmeniň par taýpasynyň esaslandyran Parfian imperiýasynyň ýykylmagy bilen mejbury ýagdaýda Ata Watany terk etmeli bolupdyrlar. Olaryň gaýry ýurtlarda hiç bir halka siñmän, gaýtam batyrgaýlyk bilen Oguz han ýaly merdana ärleriň başda durmagynda Oguz han ýaly merdana ärleriň başda durmagynda Oguz han (b.e.önü III asyr) imperiýasyny, Türk kaganlygyny (VI-VIII a) esaslandyryp, şu ýerde galan watandaşlarynyň medeniýetinden, sungatyndan sähelçe-de tapawudy bolmadyk medeniýeti, sungaty özlerinde saklap, üstesine-de ýerli halka ornaşdyryp bilenlikleridir.

■ Halkymyzyň edebiýaty haýsy döwürden başlanýar?

Eýsem, şeýle gadymdan gözbaş alyp gaýdýan halkymyzyň edebiýaty haýsy döwürden başlanýarka? Türkmen edebiýaty 4-5 müň ýyl ozalky döwürden gözbaş alyp gaýdýar diýip, ynam bilen aýdyp bileris. Belki, okyjylaryň kábiri 4-5 müň ýyl ozal ozalky döwürde edebi eserler bir boldumyka diýen soragy bermegi mümkün. Biziň şu soraga şeýle jogap beresimiz gelýär. Dünýäde dil bilimi bilen iş salyşýan adamlar adamzat jemgyýetiniň heniz elipbiý ýüze çykmana ideografik, piktografik belgileri ulanandygyny belleýärler. Şonuň üçin Türkmenistanyň territoriýasynda gadymy adamlaryň ýaşan gowaklarynyň, öýleriniň, dag-daşlarynyň ýüzüne çekilen, biz üçin düşnüsiz bolan belgileriň ýonekeý bir çyzyklar bolman, öz döwrüniň hat ýazuwy, piktografik belgisi bolup, türkmeniň haý-haýly geçmişinden habar berýän edebi eserlerdigine ynanýarys. Ondan soňky etapda piktografik belgiler öz ornuny nagışlamak sungatyna beripdir. Bu günü gelin-gyzlarymyzyň dakynýan şay-sepleriniň, dokaýan haly-palaslarynyň, keçeleriniň, el işleriniň yüzündäki nagışlar türkmeniň taryhyny özünde saklaýan syrly sandyklar diýsek, hakykatdan daş düşdüğimiz bolmasa gerek.

■ Türkmen elipbiýi haçan ýüze çykdy?

«Türkmen halkynyň elipbiýi haçan ýüze çykdyka?» diýen soraga bolsa klassyk şahyrlarymyzyň şygyrlaryndan hem jogap tapmak bolýar.

Ýedisinden owaz çykyp,
On sekizin tartar çekip,
Üç müň ýaşda ömrüň ýakyp,
Geçirdik, güzel ýigrim baş.

Hawa, ýokarky setirlerde klassyk şahyrymyz Şeýdaýy halkymyzyň 3.000 ýyllap ýedi çekimlidén, on sekiz çekimsizden ybarat bolan elipbiýiniň bolandygyny guwanç bilen ýatlaýar. Gelin, biz, Şeýdaýynyň goşgusyna esaslanyp, elipbiýimiziň haçan ýüze çykandygyny anyklalyň.

Bilşimiz ýaly, araplar VIII asyryň ortalaryna çenli

Türkmenistany doly tabyn edip, ýerli medeniýeti, şol sanda elipbiýimizi hem gysyp çykaryp, öz elipbiýlerini ornaşdyrdylar. Bu döwürden 3.000 ýyly aýyrsak, b.e.önüki 2200-nji ýyllar töweregine gabat gelýär. Bu sene bolsa Altyndepe şäher döwletiniň döremeginiň öñ ýanlarydyr. Diýmek, biz ata-babalarymyzyň esaslandyran bu şäher döwletiniň diňe bir dünýäniň ýüzünde iň gadymy döwlet bolmagy bilen çäklenmän, ösen medeniýetli, özbaşdak, kämil hat-ýazuwly döwlet bolandygyny buýsanç bilen ýatlap bileris.

Hat-ýazuwyň ýüze çykmagy ýazuwly edebiýatyň emele gelmegine getiripdir. Häzirlikçe biziň halkemyza degişli iň irki edebi ýadygärlik otparazçylyk dininiň 12 müň öküziň hamyna ýazylan «Awesta» (b.e.önüki VIII a.) kitabydyr. «Awesta» kitabynyň iň gadymy nusgalarynyň Nusaýdan hem Merwden çykmagy, şeýle hem «Zeririň hatyrasy» atly Parfiýan dessanynda ata-babalarymyzyň beýleki halklary uly görgüler bilen otparazçylyk dinine salşyny ýatlanymyzda, bu diniň hem «Awesta» kitabynyň ýeke-täk mirasdüşeriniň türkmen halkydygyna şek-şübhe goýanok.

Häzirki döwürde edebiýatçy alymlarymyzyň esasy tagallasy 4-5 müň ýyllyk taryhy bolan edebi mirasymyzy öwrenmäge jemlenmelidir. Yöne uzak geçmişden gözbaş alyp gaýdýan edebiýatymyzy öwrenmek üçin birnäçe aýdyňlaşdyrylmaly problemalar bar. Ilki bilen edebiýatymyzyň Ata Watanyňní nirede bolandygyny, nirelere ýaýrap gidendigini anyklamalydyrys. Edebîýatyň halklaýyn häsiýete eýedigini, türkmen halkynyň şu toprakda kemala gelendigini nazarda tutsak, onda edebiýatymyzyň esasu özeniniň ~ Ata Watanyňní Türkmenistan boljakdygy öz-özünden düşnüklidir. Yöne mesele munuň bilen çözülenok, sebäbi halkemyzyň dünýä ýaýraýsy (migrasiýasy) göçüp-gonus bilen baglanyşykda edebiýatymyz hem dünýäniň çar künjegine ýaýrapdyr. Ýokarda hem belläp geçişimiz ýaly, halkmyz 26 gezek döwlet gurluşyny başdan geçirip, şonuň 5 sanysy uly (Oguz han, Parfiýan, Türk kaganlygy, Gaznawylar, Seljuklar) imperiyadır. Şonuň üçin edebi mirasymyzyň döwürleyín nirelere ýaýrandygyny anyklamak has amatly bolsa gerek.

1. Şu ýerde göçüp giden Oguz türkmenleri Orhon-Ýeniseý derýalarynyň boýlaryny, Hytaýy, Orsyýetiň belli bir bölegini öz içine alýan ägirt uly territoriýada ilki Oguz han imperiýasyny, soňra Türk kaganlygyny esaslandyryp, ol territoriýalarda türkmeniň oguz edebiýatynu emele getiripdirler. Dünýä belli «Orhon-Ýeniseý» (VII asyr) ýazuw ýadygärligi oguz edebiýatynyň bir ülsüdir.

2. B.e.öňki VI asyrda Aleksandr Makedonskinin türkmenleri basyp almagy bilen grek taryhçylary Gerodot, Strabon ýaly adamlar tarapyndan gadymy dessanlarymyz, folkloromyz, ýazylyp alnyp, Gresiýa äkidilýär, ol ýerden hem Ýewropa ýaýraýar.

3. B.e. 225-nji ýylynda parlaryň esaslandyran Parfiýan imperiýasynyň ýykylmagy bilen biziň Watanymyz esasan, Sasanylar dinastiýasynyň tabynlygynda bolup, köp edebi mirasymyz olaryňky siňip gidipdir.

4. VII asyryň ortalaryna araplaryň gelmegi bilen mirasymyzyň esasy bölegi yslamlaşdyrylypdyr.

5. X asyryň aýaklarına ilki Gaznawylar (gökleňler), soňra Seljuklar (kynyklar) imperiýasy döräp, olar häzirki yslama uýyan halklaryň ählisini diýen ýaly tabyn edip, türkmenler bu döwürde Hindistan, Ortaýer deňzi aralyga çenli ýaýrapdyrlar. Şol sebäpli dünýäniň islendik ýerinden edebi mirasymyzyň çykmagy geň däldir.

6. XII asyryň ortalaryna häkimiýetiň Horasan seljulkaryndan Horezm seljulkaryna geçmeli bilen Horasan seljulkarynyň bir bölegi Türkiýä gidipdirler. Bu gidişlik tä XVII-XVIII asyra çenli dowam edipdir. Türkiýä giden ildeşlerimiz aýratyn halk hökmündr kemala gelip, türk edebiýatyny döreden hem bolsa, Rumy, Ýunus Emre, Garajaoglan ýaly ýüzlerce şahyrlarymyz türkmen edebiýatynyň wekili hökmünde eser döredipdirler.

7. XII asyryň başlaryna mongol basybalyjylarynyň gelmegi bilen, bu döwürde hem türkmenler Hytaýa, Hindistana we dünýäniň başga bir ýerlerine ýaýrap, ol ýerde türkmen

edebiýatyny kemala getiripdirler. Hatda Hindistanda Mogollar imperiýasyny döreden hem türkmenlerdir.

8. XVII-XVIII asyrda Akgoýunly, Garagoýunly türkmenler Kiçi Aziýany, Yrak sebitlerini, Gajarlar Owganystany, Awşarlar Eýrany özlerine tabyn edip, edebi mirasymyz ol ýerlere hem ýaýramaly bolupdyr. Hatda ermeni, gruzin alymlarynyň özleriniň hem tassyklaýsy ýaly, XVI-XVIII asyra degişli edebi mirasymyz diňe ermeni-gruzin elipbiýinde diýäýmeseň, arassa türkmen dilinde bu ýurtlaryň kitaphanalarynda häzirem saklanýar eken. **GER-DE BIZ ERMENI-GRUZIN ELIPBIÝINI BILÝÄN FILOLOGLARY** ÝETİŞDIRIP BILSEK, edebi mirasymyzy, taryhymyzy öwrenmegi has hem çaltlandyrardyk.

Edebi mirasymyzy anyklamagyň iň uly kynçylygy hem dil problemasydyr. Bu günki gün «Biz edebi mirasymyz näme üçin başga dillerde döredildikä?» diýen soraga her bir döwrün syýasatyna görä jogap bermelidiris. Bilşimiz ýaly, Parfiýan imperiýasy ýkyylan döwründen tä Gaznawylar imperiýasy (180 ý) döreýänçä, halkymız ilki Eýranyň (225-651 ý), soňra araplaryň (651-850 ý), soň ýene Eýranyň (850-980 ý) tabynlygynda ýaşapdyr. Şeýlelikde, sekiz asyr töweregi türkmen dilinde eser döretmeklik gadagan edilip, ýazyjy-şahyrlarymyz mejbury ýagdaýda arap-pars dillerinde eser döretmeli bolupdyrlar.

Şu ýerde «Gaznawylar, Seljuklar imperiýasynyň ýazyjy-şahyrlary özleri türkmen bolsalar-da, näme üçin pars dilinde eser döretdilerkä?» diýen kanuny soragyň ýüze çykmagy mümkün. Seljuklar edebiýatynyň, hatda döwlet diliniňem pars bolandygy hakykat, ýöne dile esaslanyp, ol edebiýaty pars edebiýatyna geçirirmek gös-göni ylma galplyk etmekdir. Sekiz asyra golaý wagtlap edebiýatda türkmen diliniň gadagan edilmegi bilen ýazyjy-şahyrlarymyz arap-pars dillerinde eser döretmäge doly uýgunlaşypdyrlar. Diňe bir ýazyjy-şahyrlarymyz däl, döwlet dolandyryşyndaky ýerli çinowniklerimizem ene dilinde (türkmençe) geplemegi ýadyndan çykaraňkyrlapdy. Şol sebäpli tas 250 ýyl töweregi dowam eden Gaznawylar, Seljuklar dinastiýasyna birbada türkmen diline geçmek başartmandy.

Meşhur Gündogary öwreniji, Türkmenistanyň YA-nyň akademigi, professor Ý.E.Bertels: «Seljuklar edebiýatynyň esasy özeni pars dilinde bolsa-da, türkmen edebiýatyny şol döwre baglamasaň, bu halkyň edebiýaty düşnükli bolup bilmez» diýip nygtaýar. Ol: «Seljuklar döwrüniň edebiýatynyň pars dilinde bolmagyna garamazdan, eýýäm şol döwre çenli türkmenleriň bay hem dürli temadan bolan folklor bar eken» diýip, ýerlikli belläpdir. Hatda ol döwrüň goşgy kapyýasy hem, bogun ölçegi hem häzirki türkmenleriňkä meňzeş eken. Seljuklar birbada pars dilinden el çekmeseler-de, kem-kemden türkmenleşdirmek prosesini amala aşyrypdyr. Bu döwre baha beren Ý.E.Bertels şeýle diýýär:

«Seljuklar pars diliniň kemala gelmegine, ýaýramagyna ullakan hemayat edipdirler, ýone şonuň bilen birlikde köpcülikleýin türküleşmek prosesi dowam edipdir. Hatda bu döwürde türki (türkmen manysynda) dilini edebi dil hökmünde ullanmaklyk başlapdyr».

Bu alymyň aýdanlarynyň jinnek ýaly ýalanynyň ýokduguna X-XIII asyry öwrenen alymlar göz ýetirip biler. Ý.E.Bertelsiň habar bermegine görä, Seljuklar döwründe diňe oguz diliniň grammatikasyna hem sözlüğine degişli 20-ä golaý kitap ýazylypdyr. Oguz diliniň türkmen dilidigini bolsa, her bir adam bilyän bolsa gerek. Gynansak-da, ol kitaplaryň köpüsü bize gelip ýetmändir. Şeýle-de bolsa, Mahmyt Kaşgarlynyň «Diwan-e lugat et türk» diýen oguz dilindäki sözlüğü türkmen diliniň XI asyrda edebi dil hökmünde doly kemala gelendigini kepillendirýär. Ýone, haýp, mongol basybalyjylarynyň gelmegini Seljuklaryň kem-kemden türkmenleşdirmek prosesiniň öňünü alypdyr. Mongol basybalyjylarynyň zulmunyň soňuna çykylyp, täzeden birleşilýän döwründe bolsa, ýene edebi dil hökmünde pars dili orta çykyp, bu proses tä Alyşır Nowaýynyň dövrüne (XV asyra) çenli dowam edipdir. Şeýlelik bilen, XIII asyrdan tä XV asyryň aýaklaryna çenli edebi mirasymyzyň özeni pars dilindedir. Gündogary öwreniji alymlaryň tassyklaýsy ýaly, pars dilini edebi dil derejesine ýetiren Seljuk

türkmenleridir. Biz hiç hili müñkürlige esas bolmaz ýaly, Ý.E.Bertelsiň «Pars-täjik edebiýatynyň taryhy» atly kitabyndan örän ýerlikli mysaly alalyň»

«Samanylar pars dilinde geplesele-de, ol dili edebi dil derejesine ýetirip bilmändirler. Syrderýadan tutuş Pars aýlagyny öz içine alýan Seljuklar imperiýasyny döreden Seljuk türkmenleri pars diliniň edebi dil hökmünde kemala gelmeginde iň möhüm ähmiýete eýedir. Olaryň täsiri pars edebiýatyna, galyberse-de, tutuş Ýakyn hem Orta Gündogara tä XIX asyra çenli dowam edipdir».

Biziň edebi mirasymyzyň arap dilinde bolmagynyň esasy sebäbi araplaryň yslamy ornaşdyryp, ýerli dili gysyp çykaranlygy üçindir. Bu döwürde ýazyjy-şahyrlarymyz arap dilinde eser döretseler-de, olar ähli zady araplardan göçürmändirler. Biziň şahyrlarymyzyň ulanýan oguz ölçegi, beýleki arap goşgy düzüliş-kadalar araplaryň özi üçinem näbelli eken. Şeýlelikde, biz halkymyzyň diňe bir türkmen dilinde däl, eýsem arap-pars dillerinde eser döretmekligiň hem ussady bolandygyny çekinmän aýdyp bileris.

Gadymy hem Orta asyrlar türkmen edebiýatyny ilik-düwme öwrenen professor Nazar Gullaýew geçiren ylmy derñewlerine esaslanyp, 70-nji ýyllarda şeýle netijä gelipdir:

«Şeýlelikde, näwagt, haýsy döwürde döredilendigine garamazdan, Türkmenistanda ýuze çykan halk eserlerine (elbetde, başga milletdiklerini delillendirýän degerli delilleri bolmasa), edebi mirasyna eýe durmaga türkmen halkynyň kanuny hukugy bardyr».

Dogry, SSSR imperiýasynyň haýbatly ýyllarynda aýdylan bu hakykat hasaba alynmady. Gaýtam, Nazar Gullaýew pantürkist, milletçi hökmünde yzarlanypydy. Yöne hakykat ir-u-giç üstün çykýar. Bu gün biz ähli zady bolşy-bolşy ýaly görkezmäge giň mümkünçiligimiziň barlygy üçin Garaşsyzlygymyzyň gadryny bilmäge borçludyrys.

Ýokarda belläp geçişimiz ýaly, grek taryhcylary b.e.öñki IV-

III asyrda birnäçe edebi mirasymyzy grek diline geçirip, öz ýürtlaryna, ondan hem Ýewropa dillerine ýaýradypdyrlar. Sowet ýyllarynda bolsa Gadymy we Orta asyrlar döwründäki edebi mirasymyzyň birnäçesi pars-arap hem Ýewropa dillerinden rus diline terjime edildi. Şuñuñ bilen ähli aýdanlarymyzy jemläp, edebi mirasymyzy öwrenenimizde grek, arap-pars, Ýewropa, rus, Kawkaz dillerindäki türkmen edebiýaty diýip öwrenmesek, KÖP ZADY ÝITIRERIS. Halkymyzyň beýleki halklar bilen edebi gatnaşyklar problemasy häzirki döwrüñ iñ wajyp çözülmeli meselesidir.

Dogrusyny aýtsak, bu problema şu çaka çenli ünsden düşürülip gelindi. Sowet döwründe halklaryň edebi gatnaşyklarda eden täsiri birtaraplaýyn öwrenildi. Hatda ýerli alymlarymyz klassyk şahyrlarymyzyň dessanlaryny, folklor eserlerimizi derňew edenlerinde, ol eserleriň sýužetini araplardan-parslardan alnan hasap edýärdiler. Ýöne näme üçin başga halklar bize täsir etmeli-de, biz olara täsir etmeli däl? Taýagyň iki ujynyň bardygyny ýatdan çykarmaly däldiris.

Halkymyzyň edebi gatnaşyklar taryhyны yzarlanyňda, Oguz imperiýasyny döreden türkmenler öz golastynda bolan hytaý, mongol, koreý, wýetnam, ýapon halkynyň medeniýetine, sungatyna, edebiýatyna uly täsirini ýetiripdir. Bu imperiýany döreden halkymyzyň esasy bölegi oguz (öküze uýmak) dinine uýsa-da, olaryň arasynda hem köp dinlilik höküm sürüpdir. Atababalarymyzyň dini ynanjynyň birem asmana, Taňra uýmakdyr. Bu dini ata-babalarymyz Oguz imperiýasyna ýaýradypdyrlar. Hatda häzirki döwürde bu halklaryň folklorynda hem bu dini ynanç güýcli. Ynha, biziň elimizde rus dilinde çyjan wýetnam halk ertekileri. Hatda bu kitabyň içindäki «Akyllı oglanjyk», «Bu menmi, ýa monah?», «Az soran köp alar», «Görlüp-eşidilmedik ýylan» ýaly onlarça ertekileriň mazmuny sähelce tapawut bilen öz folkloremyzda hem bar. Bu meňzeşlik gözbaşyny Oguz imperiýasy döwründen alyp gaýdýar.

Iki eýýamyň sepgidinde 475 ýyl dowam eden Parfiýan imperiýasy diňe bir öz eýelän territoriýasynda däl, hatda dünýä ýüzünde hem bu döwletiň medeniýeti, sungaty, edebiýaty agalyk edip, ähli ýere öz täsirini ýetiripdir. Dogry III asyryň başlaryna

Parfiýan imperiýasy ýykylyp, Sasanylar dinastiýasynyň gelmegin bilen, olardan galan edebi miras rehimsiz parslaşdyrylan hem bolsa biziň günlerimize gelip ýetenleri bar. («Geçi hem hurma agajy», «Zeririň hatyrasyna» dessanlaryny ýada salalyň). Sasanylaryň köşgünde işlän Parwat, Parzuýa ýaly asly türkmeniň par taýpasyn dan bolan adamlar Sasanylar edebiýatynyň kemala gelmeginde uly rol oýnapdyrlar. Hatda hindileriň meşhur «Kalila we Dimna» atly eserini pars diline terjime edip, ýörite özündenem birnäçe bölüm goşup, dünýä ýaýradan hem türkmen alymy Parzuýadır.

XI-XIII asyrlarda dowam eden Seljuklar edebiýatynyň täsiri bolsa, Ý.E.Bertelsiň şaýatlyk etmegine görä, tä XIX asyra çenli pars edebiýatyna, galyberse-de, tutuş Ýakyn hem Orta Gündogara berk täsirini ýetiripdir.

Şeýlelikde, biz halklaryň edebi gatnaşyklarynyň iki taraplaýyn bolandygyny nygtamalydyrys.

Umuman alanynda, türkmen edebiýatyny, onuň taryhyny doğrucyl öwrenmek üçin sistemalaýyn ylmy-derñew geçirilmek gerek. Halkymza geçmişdäki baý edebi mirasyny gaýtaryp bermek biziň mukaddes borjumyzdır. Onuň üçin bolsa, edebiýatçy alymlarymyz tagallalaryny birleşdirip, edebiýatymyzy öwrenmekdäki toplanan problemalary çözmelidirler.

Döwletmyrat ÝAZGULYÝEW,

Magtymguly adyndaky TDU-nyň türkmen edebiýaty kafedrasynyň uly mugallymy.

edebiyatwesungat_98 Edebiýaty öwreniş